

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

05.07.2022. Nr. 1-5/167

Biedrības
“Latvijas Sarkanais Krusts”
Sociālās aprūpes centrs “Ruba”
lsk.ruba@redcross.lv

Biedrība
“Latvijas Sarkanais Krusts”
secretariat@redcross.lv

Latvijas Republikas
Labklājības ministrija
lm@lm.gov.lv

Par cilvēktiesību nodrošināšanu
Biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts"
Sociālās aprūpes centrā "Ruba"

Viena no tiesībsarga funkcijām ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību.¹ Tādēļ par vienu no prioritātēm tiesībsarga darbā ir izvirzīta personu ar īpašām vajadzībām tiesību aizsardzība ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevenzijas daļas juridiskā padomniece Z. Rūsiņa un Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevenzijas daļas vecākā juriste S. Garsvāne 2022. gada 31. maijā bez iepriekšējā brīdinājuma apmeklēja Biedrības “Latvijas Sarkanais Krusts” Sociālās aprūpes centru “Ruba”, Rubas pagastā, Saldus novadā (turpmāk - Centrs).

[1] Vizītes dienā Tiesībsarga biroja pārstāvji tikās ar Centra administrācijas pārstāvjiem, kā arī tika intervēti atsevišķi klienti, lai noskaidrotu viņu viedokli par Centrā sniegtajiem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem.

Vizītes mērķis bija iepazīties ar cilvēktiesību nodrošināšanas aspektiem Centrā, kā arī noskaidrot jautājumus par klientu tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, sniegtajiem

¹ Tiesībsarga likuma 11. panta 1. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=133535>

sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem un vispārējiem sadzīves apstākļiem institūcijā.

Centra administrācijas pārstāvji informēja, ka iepriekš par Centru bija atbildīga Biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts" Rīgas filiāle, bet pirms mēneša to pārņēma Biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts" Kurzemes filiāle. Attiecīgi, notika arī Centra administrācijas un darbinieku maiņa.

Vizītes dienā Centrā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņēma 30 klienti - to skaitā pensijas vecumu sasniegušas personas un personas ar invaliditāti un vidējais klientu vecums - 70 gadi.

Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju, tiešajā saskarsmē ar klientiem strādā 12 darbinieki (1 sociālais darbinieks, 1 sociālais aprūpētājs, 1 sociālais rehabilitētājs, 6 aprūpētāji un 3 medicīnas māsa). Nakts laikā klientu aprūpi nodrošina tikai viens aprūpētājs.

Apmeklējot Centru, Tiesībsarga biroja pārstāvji konstatēja atsevišķu cilvēktiesību standartu neievērošanu, kā arī Latvijas normatīvajos aktos noteikto principu pārkāpumus.

[2] **Attiecībā uz vispārējiem sadzīves apstākļiem** tika secināts, ka Centrā ir viens dzīvojamais korpuss, kas ir izvietots ēkas pirmajā stāvā, kas ir vērtējams ļoti pozitīvi, jo lielākā daļa no klientiem ir personas ar funkcionālajiem traucējumiem.

Pozitīvi vērtējams, ka pie Centra galvenās ieejas ir ierīkota uzbrauktuve ar rokturiem, kas ļauj iekļūt un izkļūt klientiem, kas pārvietojas ratiņkrēslā.

Klientu skaits Centrā ir neliels un pārsvarā viņi ir izvietoti divvietīgajās, trīsvietīgajās istabās un četrvietīgajās istabās, bet viena persona bija izvietota vienvietīgajā istabā.

Centrā ir arī divas lielas klientu istabas: piecvietīgā istaba dāmām un sešvietīgā istaba kungiem. Abās šajās istabās ir izvietoti paši smagākie klienti ar funkcionālajiem traucējumiem, kuriem ir nepieciešama diennakts pozicionēšana un šajās istabās klientu gultas atrodas samērā tuvu vienai otrai.

Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto skaidrojumu, ievērojams klientu skaits abās šajās istabās tika izvietots ar mērķi, lai darbiniekiem būtu vienkāršāk veikt minēto klientu ikdienas aprūpi, ņemot vērā viņu veselības stāvokli un objektīvās vajadzības (regulāru pozicionēšanu).

No starptautisko cilvēktiesību viedokļa raugoties, vispārējiem sadzīves apstākļiem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās ir jābūt ne tikai higiēnas prasībām atbilstošiem, bet arī tādiem, kas nepieļauj pārapdzīvotību istabās, lai nodrošinātu nepieciešamo komforta līmeni ikvienam istabas iemītniekam.

Tādējādi norādāms, ka klientu izvietošana četrvietīgajās, piecvietīgajās un sešvietīgajās istabās nespēj nodrošināt nepieciešamo komforta līmeni, īpaši situācijās, ja klientu gultas atrodas tuvu viena otrai, kā rezultātā klientiem ikdienas dzīvē netiek nodrošināts nepieciešamais privātums.

[2.1] Izvērtējot klientu vispārējos sadzīves apstākļus Centrā, tika secināts, ka kopumā klientu istabas, koplietošanas telpas un arī sanitārās telpas vizuāli izskatās un ir vērtējamas kā sniegtajam pakalpojumam atbilstošas.

Centrā nesen tika veikts remonts un koplietošanas telpas un arī klientu istabas izskatījās mājīgi un ģimenes videi pietuvināti. Arī klientu sanitārajās telpās (labierīcības

un dušas telpās) bija veikts remonts un tās izskatījās tīras, sakoptas un iekārtotas tai skaitā ņemot vērā personu ar funkcionālajiem traucējumiem vajadzības un drošību.

[2.2] Tiesībsargs atzinīgi vērtē, ka Centrā nav izveidota tā saucamā “slēgtā nodaļa”, kurā atsevišķi no pārējiem klientiem tiktu izvietoti klienti ar demenci un/vai garīga rakstura traucējumiem. Līdz ar to visi Centra klienti ir izvietoti istabās, ļaujot ikvienam piedalīties ne tikai Centra kopējos ikdienas pasākumos, bet arī sajūties savās tiesībās un brīvībās vienlīdzīgi ar visiem pārējiem klientiem.

Rekomendācija:

Nodrošināt Centra klientiem lielāku dzīvojamo platību, izmitinot klientus istabās tādā veidā, lai ievērotu viņu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

[3] **Jautājumā par pārvietošanās brīvību** sakarā ar Centrā ieviesto kārtību Covid-19 izplatības novēršanai, Tiesībsarga biroja pārstāvjiem nav izdevies saņemt informāciju kādā veidā tika nodrošinātas klientu un viņu piederīgo tikšanās 2020. gada un 2021. gada ziemas mēnešos, kad valstī bija noteikta vispārējā karantīna.

Saskaņā ar Centra administrācijas pārstāvju sniegto skaidrojumu, no iepriekšējās Centra vadības atstātajiem dokumentiem ir grūti secināt, kādā veidā klientu un viņu piederīgo tikšanās ir bijušas reglamentētas un nodrošinātas Covid-19 noteikto ierobežojumu laikā.

Akcentējams, ka no cilvēktiesību viedokļa raugoties, ir svarīgi nodrošināt, lai jebkādi tiesību ierobežojumi, kas šobrīd tiek piemēroti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju klientiem saistībā ar Covid-19 izplatības novēršanu, būtu samērīgi un to rezultātā klientiem gan tiešā, gan arī netiešā veidā netiktu nodarīts kaitējums.

Tādējādi visiem Centrā noteiktajiem klientu tiesību ierobežojumiem ir jābūt ne tikai izskaidrotiem ikvienam klientam saprotamā veidā, bet arī pamatotiem uz objektīviem apsvērumiem. Turklāt svarīgi ir atcerēties par ikviena klienta individuālajām vajadzībām, nepieļaujot pārlieku klientu tiesību ierobežošanu, kas varētu radīt papildu konfliktsituācijas un arī grūtības komunikācijā ar klientiem un viņu tuviniekiem.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, aicinām Centra administrāciju un atbildīgos darbiniekus izstrādāt klientu tikšanās ar piederīgajiem kārtību, izvērtējot tajā noteikto ierobežojumu samērīgumu tādā veidā, lai paredzētu ikviena klienta tiesības regulāri tikties ar saviem tuviniekiem.

[3.1] Saskaņā ar Veselības ministrijas un Labklājības ministrijas sniegtajām rekomendācijām Centrā ir ierīkota viena atsevišķa telpa (medicīniskais izolators), kas ir paredzēta ar Covid-19 inficēto klientu izolācijai un kurā ir vietas divām personām.

Minētā medicīniskā izolatora telpa ir izvietota Centra ēkas pirmajā stāvā un tajā ir izvietotas divas gultas un tualetes sēdpods.

Norādāms, ka tieši medicīniskais izolators ir vienīgā telpa Centrā, kas izskatījās vizuāli nepievilcīgi un kurai būtu nepieciešams ne tikai remonts, bet arī klientu vajadzībām nepieciešamais aprīkojums. Medicīniskā izolatora telpās tika konstatētas problēmas ar gaisa ventilāciju un bija jūtama arī pelējuma smaka.

Vizītes dienā medicīniskā izolatora telpās ir bijusi ievietota viena persona (sieviete), kura tika uzņemta Centrā kā jauns klients. Tā kā persona nav bijusi vakcinēta pret Covid-

19, viņa tikusi ievietota tā saucamajā karantīnā medicīniskai novērošanai, pirms ievietošanas istabā ar citiem klientiem.

Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju, personai tiek nodrošināta iespēja apmeklēt dušas telpas un arī doties pastaigā svaigā gaisā.

Vizītes laikā persona nav izteikusi sūdzības Tiesībsarga biroja pārstāvjiem par savu atrašanos karantīnā un vispārējiem sadzīves apstākļiem Centrā.

Tiesībsarga biroja pārstāvji norādīja Centra administrācijai, ka medicīniskā izolatora telpā ir nepieciešams risināt jautājumu par atbilstošu gaisa ventilāciju, kā arī uzlabot tās kopējo iekārtojumu, atbilstoši klientu vajadzībām.

Turklāt, tā kā medicīniskā izolatora telpas ir paredzētas divām personām, Tiesībsarga biroja pārstāvji aicināja Centra administrāciju norobežot tajā esošo sēdpožu ar aizslietni, lai nodrošinātu privātās dzīves neaizskaramību un cilvēka cienīgus vispārējos sadzīves apstākļus.

Būtiski norādīt, ka arī medicīniskā izolatora telpā ievietotajiem klientiem ir nepieciešams nodrošināt regulāras nodarbības (ņemot vērā individuālajos sociālās aprūpes vai sociālās rehabilitācijas plānā noteiktos mērķus), kā arī ikdienas pastaigas svaigā gaisā gadījumos, kad klienta veselības stāvoklis to pieļauj.

Ikvienas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītāja kompetencē ir pieņemt lēmumus par tās darba attīstību vai optimizāciju un attiecīgām izmaiņām, lai sniegtu klientu vajadzībām atbilstošu pakalpojumu. Tas ietver arī lēmumus par klientu istabu un sanitāro telpu tehnisko un arī vizuālo atbilstību klientu vajadzībām, kas nepārprotami palielina klientu drošības sajūtu un komforta līmeni.

Ņemot vērā, ka Centrs klientiem nodrošina pastāvīgu dzīvesvietu, Centra administrācijai būtu jāizvērtē jautājums par nepieciešamību veikt remontu medicīniskā izolatora telpā.

Rekomendācijas:

1. Rast iespēju remontdarbu veikšanai Centra medicīniskā izolatora telpā, tādējādi nodrošinot atbilstošu pakalpojuma sniegšanu, kā arī risinot jautājumu par atbilstošu ventilāciju un klientu privātumu, paredzot nepieciešamo aprīkojumu (aizslietni vai aizkarus).
1. Nodrošināt medicīniskā izolatora telpā ievietotajiem klientiem ikdienas aktivitātes (piemēram, lasīšana, TV, radio), pastaigas un vingrošanu ārā (ja nav medicīnisku kontrindikāciju), kā arī iespējas uzturēt kontaktu ar ār pasauli, lai kompensētu kaitīgo ilgtermiņa izolācijas iedarbību.

[4] **Attiecībā uz klientu līdzdalību nodarbībās un brīvā laika pavadīšanas iespējām** tika secināts, ka no iepriekšējās Centra vadības atstātajiem dokumentiem ir grūti rast kopējo priekšstatu, kāda veida nodarbības un brīvā laika pavadīšana klientiem ir bijušas nodrošinātas (piemēram, nav bijuši pieejami aktualizētie nodarbību un pasākumu grafiki, sociālā aprūpētāja un sociālā darbinieka darba plāni u.tml.).

Ņemot vērā minēto, vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbinieki nevarēja pārliecināties, ka ikvienam Centra klientam tiek organizētas regulāras nodarbības un saturīga brīvā laika pavadīšanas pasākumi, kas atbilst klientu vecumposmam, interesēm un individuālajām vajadzībām.

Saskaņā ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem sniegto skaidrojumu, jaunā Centra administrācija un jaunie darbinieki mēģina apzināt un apkopot esošo informāciju un dokumentāciju, sakārtojot to atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam.

Akcentējams, ka ikvienam Centra klientam ir būtiski nodrošināt ne tikai mērķtiecīgi organizētas nodarbības (veicinot klientu sadzīves iemaņu saglabāšanu un attīstīšanu), bet arī sniegt nepieciešamo atbalstu brīvā laika jēgpilnai pavadīšanai, jo citādi pastāv objektīvi riski netiešā veidā veicināt klientu pasivitāti, kuras rezultātā var iestāties klientu apātisms, kas ilgtermiņā varētu pasliktināt viņu psihiskās veselības stāvokli.

Saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto, visiem Centra klientiem jābūt nodrošinātām arī saturīgām brīvā laika pavadīšanas iespējām² (piemēram - bibliotēkas apmeklējumi, klientu iepirkšanās, plānotās ekskursijas un braucieni klientiem, kopīga svētku dienu un klientu jubileju svinēšana) u.tml. Līdz ar to, ikvienā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ikvienam klientam redzamā vietā pie informācijas stenda jābūt izvietotam nodarbību un pasākumu grafikam, kurā būtu norādītas gan klientiem plānotās nodarbības, gan arī brīvā laika pavadīšanas iespējas.

Ņemot vērā minēto, Tiesībsarga biroja pārstāvji aicina Centra administrāciju un atbildīgos darbiniekus nodrošināt ikvienam klientam nepieciešamās nodarbības un brīvā laika pavadīšanas iespējas, pamatojoties uz katra klienta veselības stāvokli un individuālajām spējām.

Rekomendācijas:

1. Nodrošināt visiem Centra klientiem regulāras nodarbības, ņemot vērā viņu individuālo spēju izvērtējumu un plānoto mērķu sasniegšanu.
2. Nodrošināt visiem Centra klientiem saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējas un aktivitātes, lai nepieļautu klientu esošo dzīves iemaņu samazināšanos un zudumu.
3. Centra telpās, ikvienam klientam pieejamā vietā nodrošināt informāciju par plānoto iknedēļas un ikmēneša nodarbību un pasākumu grafiku.

[5] **Attiecībā uz sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas jautājumiem** tika konstatēts, ka saskaņā ar Centra darbinieku veiktajiem ierakstiem klientu aprūpes grafikos 2022. gada pavasarī, klientiem personīgās higiēnas pasākumi (mazgāšana, roku un nagu kāju aprūpe, gultas veļas maiņa) tiek nodrošināti vienu reizi desmit dienās.

Kaut gan šāda klientu personīgās higiēnas organizācija atbilst Latvijas normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai³, tomēr aicinām Centra administrāciju un atbildīgos darbiniekus organizēt klientu personīgās higiēnas pasākumu nodrošināšanu atbilstoši individuālajām vajadzībām un arī ņemot vērā Latvijā esošās klimatiskās izmaiņas (piemēram, karstas vasaras laikā klientu personīgās higiēnas pasākumi nešaubīgi būtu jānodrošina katru dienu).

[5.1] Vizītes laikā iepazīstoties ar atsevišķu klientu individuālos sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas plānos noteiktās problēmas, mērķus un uzdevumus, Tiesībsarga biroja pārstāvji secināja, ka klientu problēmas tiek definētas vispārīgi (piemēram, nespēj patstāvīgi veikt pašaprūpi), kā arī plānotais sasniedzamais mērķis nav novērtējams ilgtermiņā, kā rezultātā netiek sniegts skaidrs priekšstats par klientu problēmu jautājumu un darba ar klientu novērtēšanu dinamiskā.

Lai klienti saņemtu savām individuālajām vajadzībām atbilstošus sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, klientu plānos noteiktajiem mērķiem ir jāatbilst

² Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" 54. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>

³ Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumu Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām" 8.1. un 14.¹ punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/13628-higienas-prasibas-socialas-aprupes-institucijam>

klienta izvērtēšanā konstatētajai problemātikai un speciālistu sniegtajām rekomendācijām. Veicot klienta izvērtēšanu ir nepieciešams novērtēt klienta sociālās situācijas izmaiņas un sasniegtos rezultātus, lai process būtu uzraudzīts, regulārs, secīgs un attīstošs.

Savukārt, lai izvirzītie mērķi būtu jāpildīti, tiem jābūt definētiem tādā veidā, lai vēlāk varētu izvērtēt un analizēt sasniegto vai nesasniegto rezultātu. Pretējā gadījumā institūcijas starpprofesionālu komanda nevarēs pārliecināties par klienta funkcionālo spēju atjaunošanu, uzlabošanu vai pasliktināšanos. Savukārt plāna aktualizēšanā nepieciešams iesaistīt pašus klientus, gan noskaidrojot viņu viedokli un vēlmes, gan arī motivējot un iesaistot noteikto problēmu risināšanas procesā.

Ņemot vērā konstatēto, Tiesībsarga biroja pārstāvji aicina Centra administrāciju sazināties ar Labklājības ministrijas Metodiskās vadības un kontroles speciālistiem, lai saņemtu metodisko atbalstu un skaidrojumu par veiksmīgāko veidu, kādā nodrošināt klientu dokumentu atbilstību normatīvajos aktos noteiktajām prasībām.

Rekomendācijas:

1. Organizēt visu klientu personīgās higiēnas pasākumu (mazgāšana, roku un nagu kāju aprūpe, gultas veļas maiņa) nodrošināšanu ne tikai atbilstoši normatīvajos aktos noteiktai kārtībai, bet arī ņemot vērā klientu individuālās vajadzības un valstī esošās klimatiskās izmaiņas.
1. Pilnveidot klientu sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas plānu dokumentēšanu un aktualizēšanu, atspoguļojot informāciju par sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas plānā noteikto aktivitāšu izpildi, ņemot vērā normatīvajos aktos noteiktās prasības.
2. Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas plānu izstrādē ņemt vērā klientu individuālo funkcionālo spēju izvērtējuma rezultātus un speciālistu sniegtās rekomendācijas.

[6] **Attiecībā uz nodrošināšanu ar tehniskajiem palīgīdzekļiem** tika secināts, ka no iepriekšējās Centra vadības atstātajiem dokumentiem ir grūti rast kopējo priekšstatu, kāda veida klientiem tika nodrošināti viņu individuālajām vajadzībām atbilstoši tehniskie palīgīdzekļi.

Akcentējams, ka, lai veiksmīgi risinātu minēto jautājumu, Centrā būtu ieteicams nozīmēt atbildīgo darbinieku, kas risinātu jautājumus attiecībā uz klientu nodrošināšanu ar tehniskajiem palīgīdzekļiem (būtu atbildīgs par tehnisko palīgīdzekļu uzskaiti un ar to saistītas dokumentācijas veidošanu un lietošanu, tehnisko palīgīdzekļu apriti un to tehnisko stāvokli, ka arī to atbilstību drošības kritērijiem).

Vienlaikus Centra atbildīgā darbinieka rīcībā jābūt aktualizētai informācijai par precīzu klientu skaitu, kuriem ir kustību, redzes vai dzirdes traucējumi. Turklāt Centrā jābūt ieviestai uzskaitē par to, kuri klienti ikdienā lieto brilles, dzirdes aparātus un/vai kuriem klientiem būtu nepieciešamas brilles vai arī dzirdes aparāti.

Papildus norādāms, ka Centra klientu rīcībā esošajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem ir jābūt drošai lietošanai atbilstošā tehniskā stāvoklī (piemēram, ratiņkrēsliem nevar būt bojāti kāju vai roku balsti u.tml.).

Rekomendācijas:

1. Klientiem, kuriem ir nepieciešami tehniskie palīgīdzekļi, nodrošināt individuālajām vajadzībām atbilstošus tehniskos palīgīdzekļus, kuri ir droši lietošanai un atrodas atbilstošā tehniskā stāvoklī.

2. Pilnveidot Centrā esošo tehnisko palīgglīdzekļu uzskaiti un ar to saistītas dokumentācijas veidošanu un lietošanu, kā arī tehnisko palīgglīdzekļu apriti, saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto kārtību.

[7] **Attiecībā uz veselības aprūpes pieejamību un nodrošināšanu** tika secināts, ka no iepriekšējās Centra vadības atstātajiem dokumentiem ir grūti rast kopējo priekšstatu, kāda veida klientiem tika nodrošināta veselības aprūpe un savlaicīga pieejamība tai.

Vizītes dienā tika konstatēts, ka visi Centra klienti ir reģistrēti pie viena Primārās veselības aprūpes ārsta, kas ir vērtējams pozitīvi. Tomēr, sarunā ar Centra medicīnas māsu Tiesībsarga biroja pārstāvji nevarēja pārliecināties, kādā veidā un cik bieži klientiem bija nodrošināta iespēja nokļūt pie ārstiem-specialistiem, uz profilaktiskām apskatēm, izmeklējumiem, analīžu nodošanu u. tml, jo šāda veida dati un dokumenti nav bijuši atbilstoši noformēti un aizpildīti.

Saskaņā ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem sniegto skaidrojumu, jaunā Centra administrācija un jaunie darbinieki mēģina apzināt un apkopot esošo informāciju un dokumentāciju, sakārtojot to atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam.

[7.1] Vienlaikus vizītes laikā tika konstatēts, ka Centrā pakalpojumus saņem viena kliente, kurai terapijā ir nozīmētas zāles “Clozapin” (“Leponex”).

Iepazīstoties ar Centrā esošajiem minētās klientes medicīnas dokumentiem un pārrunājot jautājumu par zāļu “Clozapin” (“Leponex”) nozīmēšanas aspektiem ar Centra medicīnas māsu, nav tikuši atrasti attiecīgie ieraksti, kas liecinātu, ka pēc minēto zāļu nozīmēšanas klientei tiktu nodrošināta lietošanas piesardzības nosacījumu ievērošana (izvērtēti iespējamie veselības riski, veikta regulāra asins ainas kontrole u.tml.).

Saskaņā ar Centra medicīnas māsu sniegto skaidrojumu, pēdējo reizi klientei asins analīzes tika veiktas atrodoties stacionārā 2021. gada 25. novembrī un turpmākā asins ainas kontrole nav sekojusi.

Akcentējams, ka veicot regulāras vizītes uz ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, tiesībsargs kopš 2013. gada vairākkārt ir norādījis uz zāļu “Clozapin” (“Leponex”) nozīmēšanas aspektiem un ar to lietošanu saistīto iespējamo risku izvērtēšanas nepieciešamību.

Regulāri apmeklējot ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas, Tiesībsarga biroja pārstāvji piesaista arī dažādus ekspertus (piemēram, sertificētus psihiatrus, ergoterapeitus, sociālos darbiniekus u.tml.), lai gūtu priekšstatu par vairākiem aspektiem, kas attiecināmi uz institūcijās dzīvojošām personām sniegto pakalpojumu pieejamību un kvalitāti.

Apmeklējot atsevišķu Valsts sociālās aprūpes centru filiāles, Tiesībsarga biroja pārstāvji vēl 2013. gadā bija sagatavojuši un nosūtījuši visām atbildīgajām institūcijām - Labklājības ministrijai un Veselības ministrijai apjomīgu tiesībsarga ziņojumu “Par Valsts sociālās aprūpes centriem pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem”⁴. Minētais ziņojums tika iesniegts arī Latvijas Republikas Saeimai, vēršot uzmanību uz ilgstoši pastāvošajiem problēmu jautājumiem un konstatētajiem normatīvajiem aktiem un vispārējiem cilvēktiesību standartiem neatbilstošajiem apstākļiem institūcijās.

⁴ Tiesībsarga 2013. gada 15. februāra ziņojums “Par Valsts sociālās aprūpes centriem pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem”, 12. lpp. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/Zinojums%20par%20VSAC%20-%20kopsavilkums_gala.pdf

Tiesībsarga ziņojumā tika norādīts, ka tiesībsarga piesaistītie eksperti psihiatrijas jautājumos - sertificēta psihiatre L.Jorena un ārvalstu eksperts psihiatrijas jomā P.Haukssons (bijušais Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai eksperts) secināja, ka Valsts sociālās aprūpes centros netiek ievēroti zāļu “Clozapin” (“Leponex”) lietošanas nosacījumi. Lai izvairītos no pastāvošiem draudiem klientu veselībai un dzīvībai, drošības apsvērumi prasa veikt personām, kurām šīs zāles ir nozīmētas, ik mēneša leukocītu formulas kontroli. Valsts sociālās aprūpes centros netiek paredzētas regulāras, ikmēneša, asins analīzes tiem klientiem, kas lieto zāles Clozapin (“Leponex”), kas retos gadījumos var izraisīt potenciāli fatālu balto asins šūnu trūkumu, proti - var radīt letālu iznākumu. Turklāt, Valsts sociālās aprūpes centros dzīvojošu klientu asins kontrole tiek veikta neregulāri, kā arī klienti netiek informēti par minēto zāļu iespējamām blaknēm.

Pamatojoties uz piesaistīto ekspertu psihiatrijas jautājumos sniegtajiem secinājumiem, tiesībsargs kopš 2013. gada aicināja visas ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pārtraukt šī potenciāli letālā medikamenta plaši izplatītu un pat bezrūpīgu lietošanu.

Gadījumos, kad institūciju klientiem ir nepieciešami medikamenti psihozes ārstēšanai, būtu ieteicams nozīmēt citus medikamentus, bet retajos gadījumos, kad “Clozapin” (“Leponex”) nozīmēšana ir uzskatāma par objektīvi ieteicamu, obligāti ir jāveic ikmēneša asins ainas kontrole. Pretējā gadījumā, institūciju klientu nevajadzīga pakļaušana nopietnas saslīmšanas vai par nāves riskam ir uzskatāma par nehumānu un nežēlīgu apiešanos, kā arī nopietnu klientu tiesību pārkāpumu no pakalpojuma sniedzēja puses.

Nemot vērā minēto, Tiesībsarga biroja pārstāvji aicina Centra atbildīgos medicīnas darbiniekus nodrošināt zāļu “Clozapin” (“Leponex”) lietošanas nosacījumu izpildi.

Rekomendācijas:

1. Aktualizēt un pilnveidot visu klientu medicīniskos dokumentus, atspoguļojot tajos esošo informāciju atbilstoši normatīvajos aktos noteiktai kārtībai un Veselības inspekcijas sniegtajām rekomendācijām.
2. Klientiem, kuriem ir nozīmētas zāles “Clozapin” (“Leponex”), nodrošināt medikamenta lietošanas nosacījumu izpildi, veicot attiecīgos ierakstus medicīniskajos dokumentos.

[8] **Attiecībā uz darbinieku skaitu un to kvalifikāciju institūcijā** tika secināts, ka Tiesībsarga biroja pārstāvju vizītes dienā Centrā pakalpojumus saņēma 30 klienti un tiešajā saskarsmē ar klientiem strādā 12 darbinieki. Savukārt nakts laikā klientu aprūpi nodrošina tikai viens aprūpētājs.

Jautājumā par darbinieku skaitu ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās norādāms, ka nepieciešamo darbinieku skaitu nosaka katras institūcijas vadītājs vai arī augstāka institūcija, pamatojoties uz sociālo pakalpojumu sniedzēja institūcijas vadītāja iesniegtajiem priekšlikumiem. Vienlaikus, uz institūcijas vadītāju gulstas pienākums nodrošināt vienmērīgu un racionālu darba uzdevumu sadali starp darbiniekiem,

kā arī regulāru kvalifikācijas celšanu katru gadu tiem darbiniekiem, kuri ikdienā strādā ar klientiem⁵.

Turklāt katras institūcijas vadītājs ir tiesīgs sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai piesaistīt arī citus speciālistus, to realizējot atbilstoši klientu vajadzībām un institūcijas rīcībā esošajiem finansiālajiem līdzekļiem.

Ņemot vērā, ka no 30 Centrā esošajiem klientiem 11 klientiem ir nepieciešama pastāvīga uzraudzība un atbalsts no personāla puses (guloši klienti, klienti ar kustību traucējumiem), Tiesībsarga biroja pārstāvji vizītes laikā nav guvuši pārliecību, ka viens nakts stundās strādājošais darbinieks būtu spējīgs nodrošināt klientiem pilnvērtīgu aprūpi nakts laikā.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Centra administrācijai būtu jāizvērtē esošo darbinieku skaitu un kompetenču sadalījumu, kas būtu atbilstošs esošo klientu skaitam un viņu objektīvajām vajadzībām nepieciešamo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai ilgtermiņā.

Rekomendācijas:

1. Izvērtēt un nodrošināt Centrā esošo darbinieku skaitu un kompetenču sadalījumu, kas būtu atbilstošs esošo klientu skaitam un viņu objektīvajām vajadzībām nepieciešamo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai ilgtermiņā.
2. Nodrošināt Centrā atbilstošu aprūpes personāla skaitu nakts stundu laikā, lai ikviens klients varētu saņemt savām objektīvajām vajadzībām nepieciešamo aprūpi nakts laikā.

[9] Vizītes noslēgumā ar Centra administrāciju tika pārrunāti problēmu jautājumi attiecībā uz Tiesībsarga biroja pārstāvju konstatētajiem trūkumiem (vispārējiem sadzīves apstākļiem, individuālu nodarbību un brīvā laika pavadīšanas iespēju nodrošināšanu klientiem, individuālu tehnisko palīgīdzekļu nodrošināšanu klientiem, privātuma nodrošināšanu medicīniskā izolatora telpās, klientu lietu aizpildīšanu, klientu medicīnisko dokumentu aizpildīšanu, veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, zāļu “Clozapin” (“Leponex”) lietošanas nosacījumu ievērošanu u.tml.), sniedzot ieteikumus kvalitatīvāku pakalpojumu sniegšanā, ievērojot klientu vislabākās intereses.

[10] Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums⁶ paredz, ka ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija ir sociālā institūcija, kas nodrošina personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt, mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju.

Savukārt Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 4.2. un 4.3. apakšpunkts⁷ ikvienam sociālo pakalpojumu sniedzējam uzliek par pienākumu sociālo pakalpojumu satura un apjoma plānošanu un nodrošināšanu atbilstoši klienta vajadzībām, vienlaikus sniedzot skaidrojumu klientam par sociālā pakalpojumā nepieciešamajām izmaiņām, mainoties klienta funkcionālajam stāvoklim vai citiem apstākļiem.

⁵ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 2.2. apakšpunkts un 2.3. apakšpunkts.

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>

⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 6. punkts.

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

⁷ Ministru Kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>

Minēto noteikumu 4.4. un 4.7. apakšpunkts paredz arī pienākumu nodrošināt klienta ģimenes vai mājsaimniecības locekļu iesaistīšanu sociālā pakalpojuma sniegšanas procesā (izņemot gadījumus, ja tas nav klienta interesēs) un sociālo pakalpojumu sniedzēja ētikas principu ievērošanas pienākumu un darbību klienta labākajās interesēs.

Lai nodrošinātu Centrā sniegto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu atbilstību cilvēktiesību standartiem un normatīvajā regulējumā noteiktajām obligātajām prasībām, lūdzu tās administrāciju un tās darbu kontrolējošās un uzraugošās institūcijas (Biedrību “Latvijas Sarkanais Krusts” un Labklājības ministriju) veikt visas nepieciešamās darbības minēto rekomendāciju ieviešanai.

Par tiesībsarga rekomendāciju izpildi un plānotajām aktivitātēm to izpildei lūdzu informēt līdz 2022. gada 1. septembrim.

Vienlaikus aicinu Biedrības “Latvijas Sarkanais Krusts” sekretariātu informēt pakļautībā esošos sociālās aprūpes centrus par pienākumu nodrošināt zāļu “Clozapin” (“Leponex”) lietošanas nosacījumu izpildi, veicot attiecīgos ierakstus klientu medicīniskajos dokumentos.

Atbilstoši kompetencei Veselības inspekcijai tiks nosūtīta vēstule ar lūgumu veikt pārbaudi Biedrības “Latvijas Sarkanais Krusts” Sociālās aprūpes centrā “Ruba” jautājumā par zāļu “Clozapin” (“Leponex”) nozīmēšanas pamatojumu un lietošanas nosacījumu izpildi, par rezultātiem informējot tiesībsargu.

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem.

Ar cieņu
Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu